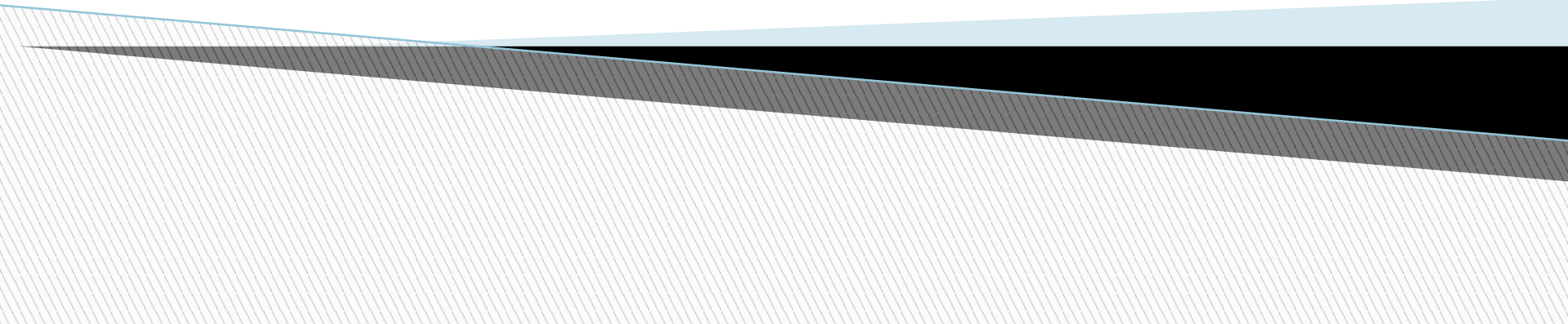

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОВИ ТА МИСЛЕННЯ

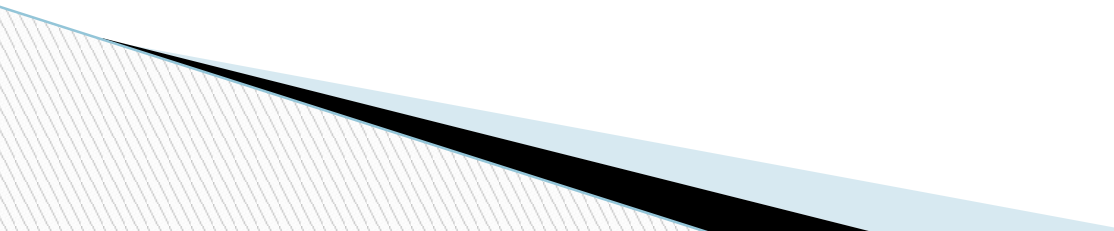
Філософія відмінностей в системі «МОВА-МИСЛЕННЯ»

- ❑ Не можна уявити чітке бачення навколишнього світу як співвідношення - «думка-слово». Найяскравішим виразом цього є те, що мовне відтворення думки кардинально різниться для кожної існуючої мови.
- ❑ Структурна відмінність. Якщо мислення складається з умовиводів, суджень і понять, то у мові структурними частинами є: слово, фонема, пропозиція та ін.
- ❑ Мислення, з точки зору філософії, є відображенням об'єктивної дійсності, показуючи існуючі образи з різною деталізацією прагнути до точного пізнання сутності предметів і явищ. Водночас мова отриману інформацію відтворює у форму знання. Використовуючи для цього свої певні засоби, вона найчіткіше відображає зміст навколишнього світу.
- ❑ Мова розвивається, як складова частина культури, під впливом суспільних норм і законів. А розвиток мислення відбувається під впливом конкретних здібностей до пізнання, якими володіє суб'єкт.

У кінцевому підсумку мислення і мова утворюють єдину, нерозривну систему, у трактуванні якої покладено дві точки зору:

- генетична - згідно з якою мова нерозривно пов'язана з виникненням мислення;
- функціональна - в основі якої лежить припущення про те, що мова і мислення єдині, і їхнє існування є взаємно передбачуваним, а розвиток відбувається паралельно.

Безпосереднє глибоке дослідження людського мислення і його законів належить до доби нового часу. Мислення оголошено головною формою роботи свідомості, визнано динамічний характер мови, вважають, що люди самі втілюють знання у мовні форми. Слово трактують як узагальнення всього життєвого досвіду людини. **Мова постає з позиції своєї участі у пізнавальній діяльності людини.** Спроби вивчення людського розуму, мислення і тих ментальних процесів і станів, які з ними пов'язані, окреслюють предметну область когнітивізма - сучасного міждисциплінарного підходу до дослідження пізнання.

Антична філософія

Давньогрецький філософ Геракліт називав мислення великим достоїнством, і ті, хто хотів говорити розумно, повинні були спиратися на нього як на божественний. Такий закон, що править світом, Геракліт називав **Логосом**. У понятті Логосу мова і мислення злиті воєдино, оскільки передача накопичених знань є завданням мови, а осягнути існуючі в світі закони на їх основі можливе лише за допомогою мислення. Ідея про слово-логос як про вмістилище знань отримала подальший розвиток у вченні Філона Олександрійського. Але якщо для Геракліта слово - це носій знань, то для Філона - це їх джерело.

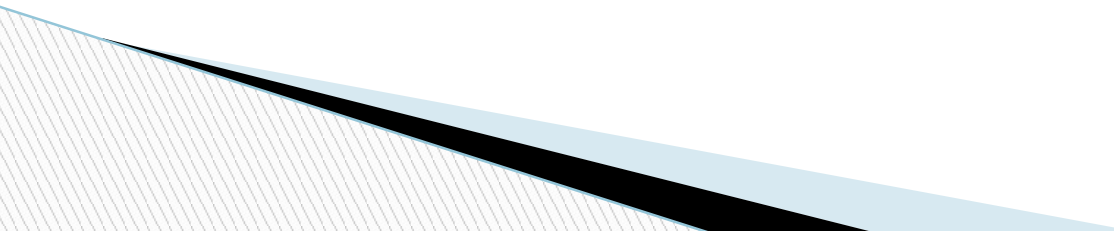
Наука про форми мислення, що застосовуються в пізнанні, логіку, набуває особливої цінності і строгості лише у працях **Аристотеля**. Висунувши тезу про взаємозв'язок мови і мислення, Аристотель вказує, що «мова і мислення - це системи, що перебувають у певній взаємодії, через мову можна пізнати специфіку історичних процесів».

XVII ст.

Томас Гоббс, англійський філософ XVII ст. підкреслював виняткову роль мови в гносеології, ототожнюючи її з мисленням. Мова є однією з різновидів досвіду, джерелом якого слугує розум людини. Сучасник і послідовник Гоббса, **Джон Локк**, акцентував увагу на ролі слів у закріпленні людських думок. Стверджуючи, що слова-знаки є знаряддям, за допомогою яких люди висловлюють свої думки, Локк закладав основи семіотики як теорії, що досліджує властивості знаків і їхню роль у пізнанні.

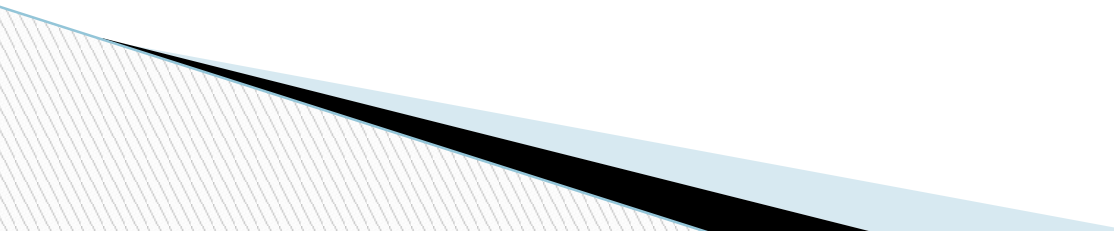
Кінець XIX - початок XX в.

Лінгвістичний поворот. Центром філософських досліджень стає філософія мови, ядром якої є проблема значення. Пріоритетом виявляється необхідність аналізу того, як людина описує світ засобами мови, аналіз мови стає ключем до філософського дослідження мислення і знання. Із загально філософської точки зору мислення є формою практичного і теоретичного пізнання дійсності. Мова слугує засобом мислення, способом його існування, є однією з найважливіших форм активності свідомості.

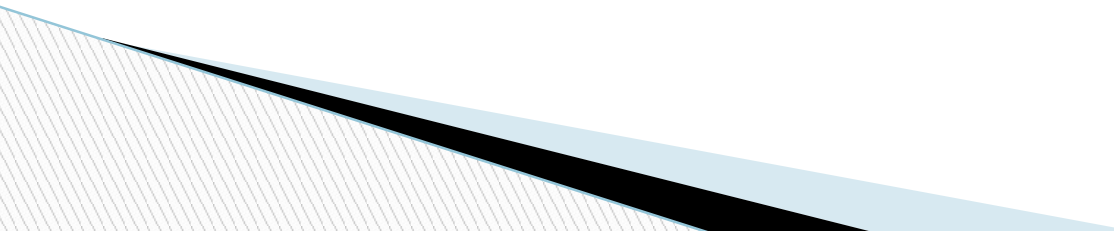

Ідеї про взаємовідношення мислення і мови досягла апогею в роботах **Вільгельма фон Гумбольдта**. Мову є органом, що формує думку. Гумбольдт визнавав неможливість існування одного без іншої. Своєрідність мови проявляється в тому, що вона «закріплює за звуками світ думок» і «навіть хаотична система слів кожної мови утворює уявний світ, який володіє власним буттям і самостійністю».

Мислення неможливо без мови, бо мова є обов'язковою передумовою мислення; вони перебувають у постійній боротьбі через те, що в них різна природа: у мови - матеріальна, втілена в звуці, у мислення - духовна. Слова належать мові і часто не можуть висловити тонких відтінків думки мовця, бо думки багатші, тонкіші, глибші за будь-яких слів, досить загальних за своїми значеннями. Проте, з часом мова вдосконалюється, з'являються нові відтінки значення, стилістична палітра стає яскравішим. При цьому вчений постійно підкреслював активну роль мови в мисленні.

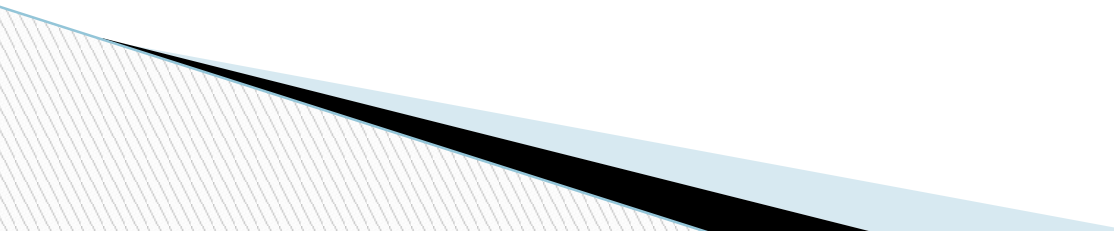
На нерозривність зв'язку мови і мислення вказував і **Август Шлейхер**: «думка без мови, як дух без тіла, бути не може. **Фердинанд де Соссюр**: «Мова – це аркуш паперу, думка - його лицьова сторона, а звук - зворотна. Не можна розрізати лицьову сторону, не зачепивши зворотну. Так і в мові не можна відокремити думку від звуку і звук від думки».

Питання про співвідношення мови і мислення є не лише лінгвістичним, але й психологічним. Розумова діяльність, за твердженням психологів, відбувається в мовній формі. Про психологізм в мовознавстві писав **О. О. Потебня**, який поділяючи погляди Гумбольдта на співвідношення мови і мислення, наголошував, що мова - це робота, це «вічне зусилля духу зробити членороздільний звук вираженням думки». «Мова є необхідною умовою думки окремої особи, навіть у повному її усамітненні... ».

Обговорення дихотомії «Мова і Мислення» передбачає розв'язання проблеми “чи завжди мислення є вербальним? Існує дві діаметрально протилежні точки зору. Прихильники того, що мислення завжди вербально і думка є внутрішньою мовою, - **вербалісти**. Їхні опоненти, **антивербалісти**, вважають, що мислення не повністю вербальне, оскільки є такі форми, типи мислення, які здійснюються без опори на мову або спираються на неї незначною мірою.

Представник аналітичної філософії **Людвіг Вітгенштейн**: - мову лише спотворює думка, цим і пояснюється наявність безлічі безглузвих пропозицій. Вчений ставить під сумнів здатність мови точно транслювати зміст людської свідомості.

На погляд деяких філософів, мова зовсім не є дзеркалом мислення людини, оскільки часто людям вдається приховати убогість їхніх думок за кількістю слів. Існують випадки, коли свідомість може створювати такі елементи, які не зазнають мовної кодифікації.

Вважають, що в деяких випадках перехід до вербальних форм мислення не обов'язковий. **С. Д. Кацнельсон**, напр. питає: «Якщо ми вирішили дов'язати шапку, вступає при розв'язання цього завдання в дію мова? ». Крім того, такий тип мислення, як творчий, цілком можливий і без мовної актуалізації, що збігається з думкою антівербалістов.

У роботі «Людський фактор в мові. Мова і породження мови » (1991) **О. С. Кубрякова** згадує про існування різних форм мислення - вербального і авербального. «Біля витоків вербального мислення стоїть мислення, втілене в мовний одяг, авербальне мислення сягає своїм корінням в невербальні процеси мислення».

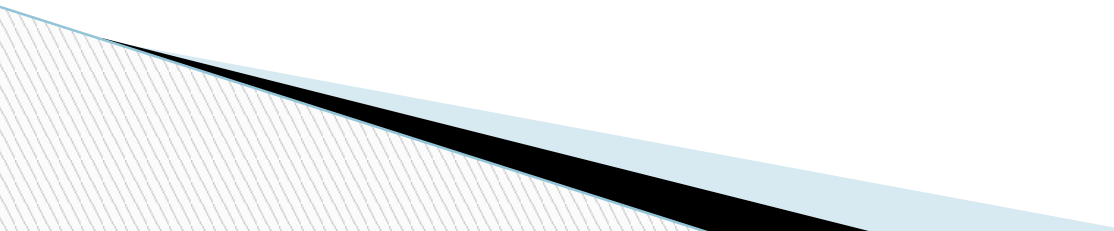
Концепція логічного аналізу структури мови, розроблена російським лінгвістом і філософом другої половини ХХ в. Г. В. Колшанським. Його погляди спираються «на положення про нерозривну єдність мови і мислення », яка « знімає перешкоди для всебічного висвітлення мови».

«Мова є тією об'єктивною матеріальною оболонкою, у формі якої і існує мислення »[3]. Лінгвіст водночас критикує всіх тих, хто вважає мову лише засобом фіксації думки, яка оформилася без її участі. Мова, вважає

Г. В. Колшанський, - це «засіб самого розумового процесу, а не просто якась форма, яка відображає результат знань, тобто думки». Думка існує лише в мові, а поза нею вона ніяк не проявляється і, отже, не існує. Г. В. Колшанський утверджує «органічну двобічність» мови і мислення, звертаючись до відомого порівняння їх з аркушем паперу, Фердинанда де Соссюра.

Підсумком паралельного розвитку ряду наук стало формування єдиного міждисциплінарного підходу - **когнітивної парадигми**. Когнітивізм є сімейством дисциплін, до яких відносять філософію (зокрема, гносеологію), лінгвістику, антропологію, нейрофізіологію, область штучного інтелекту і психологію (перш за все психологію пізнавальних процесів).

Когнітивізм як міждисциплінарний підхід до дослідження пізнання ґрунтується на ряді загальних принципів, представлених у статті Е. М. Кучер «Пізнання : когнітивні науки»:

1. Репрезентація знань як центральне поняття: центральною проблематикою когнітивних наук є питання про набутті, перетворенні, поданні, зберіганні і відтворенні різного роду інформації.
2. Моделювання як пізнавальний механізм: пізнання людиною реальності здійснюється за допомогою конструювання суб'єктивно корисних моделей реальності.
3. Дослідження об'єктів (явищ) з погляду їхньої структури: когнітивізм пропонує динамічну структуру оброблення інформації; в якості когнітивних структур виділялися конструкти, скрипти, фрейми, сценарії.

4. Розуміння «людського фактора» як пізнавальної відкритої системи, що активно адаптується до середовища : людина розглядається як істота мисляча.
5. Ігнорування міждисциплінарних бар'єрів: когнітивні дослідження ефективно оперують філософськими, психологічними, кібернетичними, нейрофізіологічними, лінгвістичними моделями і підходами.

Рішення розумових завдань відбувається за безпосередньої участі мови. Мова стає когнітивним механізмом, основним засобом фіксації, зберігання, переробки і передачі знань. Когнітивна лінгвістика представлена цілою низкою шкіл, точкою перетину яких є прагнення співвіднести мовні форми з їх ментальними репрезентації і з тим досвідом, який вони покликані відображати.

Найважливіше місце в когнітивістиці приділяється людській когніції, тобто внутрішнім уявленням, моделям, стратегіям людини, які породжують дії, спираючись на знання. **Когніція** – це засадниче поняття, де присутні, з одного боку, знання і мислення, а з іншого – їхня мовна об'єктивація.

Перспективне коло проблем когнітивістики; з'ясування співвідношення когнітивних структур з одиницями мови, встановлення закономірностей участі мови у процесах отримання, переробки і передачі інформації про світ, розуміння і системний опис засобів і способів мовної категоризації знань і досвіду людини.

